

« zurück blättern vor »

ANTABA subst. f. (m.), ab 1525; auch *hantaba, hanthab, hanhaba*. **1** ‘Halter, Griff, Henkel, auch Zierhenkel’ – ‘uchwyt, rękojeść, rączka, ozdobne ucho lub kółko’: (1525) 1913 Wawel t.2 63, SPXVI *Dedi Casper serifabro pro labore ad atrium Regiae Maiestatis pro duabus seris, pro duabus cardinibus et duabus hantabie mrc. -/20/-*. ○ (1530) 1913 Wawel t.2 151, SPXVI *pro anthaby ibidem in Curzanoga N° 6, quae pictae sunt cum floribus*. ○ (1531) 1913 Wawel t.2 173, SPXVI *pro 9 manubriis hantaby*. ○ 1643 UffDekArch III 60, SP17 *Przy tey opafce przypráwuuią się do działá antaby, za ktore się ná toże podnośi y z niego składa*. ○ (1691) 1907 Pot.Ogr.Fr.2 356 *Z okna wisi drabina tuż przy samym murze. On to dał był urobić; zaniósł y ją baby I mocno do żelaznej przywiążą hantaby*. ○ (1729) 1974 Chrościcki 278 *Blachy srebrne [...] iedna do konterfektu adruga [!] do Herbow [...] takie y antaby do trumny cztery srebrne*. ○ 1746 Inw.pozn.i kal. 735, SP17 *Z tey sieni przychodząc ku izbie, drzwi [...] u tych drzwi antaba żelazna do przywierania*. ○ (1898) 1905–1907 ENCLW *Przy kufrze lub skrzyni znajdują się dwie antaby, ażeby ją można przenosić z miejsca na miejsce. Szufłady w szafach i komodach mają jedną lub dwie antaby do wysuwania*. ○ 1909–1910 Gomul.Opow. 90, DOR *Ostatnia kotátka warszawska była żelazna, bez wszelkich ozdób, budowy zupełnie prostej. Składała się z antaby, zawieszanej nad przybitą do bramy blachą*. ○ (1928) 1958 Godlewski 127 *W połowie maja 1905 r. [zszliśmy] do grobowca Stanisława Augusta [...]. Po obu bokach trumny przytwierdzone były półkoliste brązowe antaby*. ○ 1948 Lorentz Natol. 164, DOR *Brązowe antaby w kształcie lwich głów z pierścieniami w paszczach, umieszczone pośrodku rombów na skrzydłach drzwi (...) wywierają jednak raczej wrażenie miejscowych wyrobów warszawskich*. – SPXVI, CN, TR, L, SWIL, SW (m.u.), LSP, DOR. **2** ‘eisernes Teil, das den Aufbau einer Kutsche mit der Federung verbindet’ – ‘żelazny element łączący pudło powozu z resorem’: [hapax] (1565) 1961 InwMieszcz 124, SPXVI *Bark okowany, do ręcznika hanthab, heber stary do woza*. – SPXVI, SW (pow.), LSP. **3** ‘Bügel des Abzugshahns einer Feuerwaffe’ – ‘obwódka osłaniająca cyngle, obłak’: TR, L, SW (pusz.), LSP. **4** ‘Klammer, die die Flügel eines einen Spalt breit geöffneten Fensters zusammenhält; Metallstab zur Verstärkung des Schlosses von Türen, Toren u.ä.’ – ‘klamra łącząca uchylone skrzydła okna; metalowa sztaba wzmacniająca zamknięcie drzwi, bramy itp.’: (1886) 1949–1951 Sienk.Pot.V 204, DOR *Wybuch nie rozniósł wprawdzie bramy na drobne szczątki, ale wyrwał zawiaseę z prawej strony, odłupał parę potężnych bierwion już podrąbanych, skrecił antabę*. ○ vor 1900 SW *Założyć okno na antabę*. ○ 1934 Iwasz.J.Tarcze 165, DOR *Przegalopowali przez puste ulice, gdzie kupcy*

chowali się po domach i zamykali z trzaskiem odrzwia na żelazne antaby. – SW, LSP, DOR. ◇ **Var:** *antaba* subst. f., (1530) 1913 Wawel t.2 151, SPXVI – SPXVI, CN, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR; *hantaba* subst. f., (1525) 1913 Wawel t.2 63, SPXVI ○ [LBel.] (1691) 1907 Pot.Ogr.Fr.2 356 – SPXVI, SW; *hanthab* subst. m., [hapax] (1565) 1961 InwMieszcz 124, SPXVI – nur SPXVI; *hanthaba* subst. f., (1525) 1913 Wawel t.2 63, SPXVI ○ [LBel.] (1530) 1913 Wawel t.2 153, SPXVI – nur SPXVI. ◇ **Etym:** nhd. *Handhabe* subst. f., ‘Griff, Henkel, auch Griff an einer Tür’, GRI. ◇ **Der:** *handhabka* subst. f., [hapax] (1689) 1900–1903 Podlasie, GLO II.82a *drzwi na zawiasach z [...] klamką i handhabką.* Nur für Inh. 4; *antabka* subst. f., 1747 TR *Sou-garde. Antabka cynglowa u strzelby.* ○ (vor 1792) 1951 Kit.Opis 478 *Mieszczanin [...] niósł [...] laskę, [...], na wierszchnim końcu gałkę srebną [...] obrączką mającą, pod którą gałką przeciągnięta była przez trzcinę antabka srebrna lub też mosięzna, a u antabki wisiał sznur albo taśma z kutasami.* ○ †1887 Krasz., SW *Drzwi oboje zamknięte na antabki i kłódki.* Zuerst geb. SW, nur für Inh. 1, 3. ❖ Gegen Ende des 15.Jhs., aber kaum früher (vgl. die deutsche Schreibweise der ersten Belege) als *Terminus technicus* wohl in Krakau entlehnt. Die meisten Verwendungen von Inhalt 1 (einschließlich ‘Sarghenkel’) entsprechen denjenigen von dt. *Handhabe* und können auf eine getrennte, spätere Entlehnung zurückgehen; jedenfalls ergeben sie sich aus der Form des Henkels: ein Ohr aus Metall, flach, ring-, kreis-, dann halbkreisförmig. Daraus auch die Bedeutung ‘Türklopfer’ (s. Belege), ohne Entsprechung im Deutschen. Die Inhalte 3 und 4, im Deutschen ebenfalls nicht belegt, ergaben sich aus einer besonderen Verwendung derartiger Vorrichtungen, s. den Beleg vor 1746, bei dem sich die Entwicklung zum Inhalt 4 bereits abzeichnet (*przywierać* ‘anlehnen’). Inhalt 2 wird erst ab 1900 gebucht, die Zuordnung des Belegs von 1565 dazu wird in SPXVI als unsicher bezeichnet.

« zurück blättern vor »